

I vækkelse

Religiøs søgning fra et landbrugssamfund i opbrud til globaliseringens tidsalder

Af Kirsten Marie Bovbjerg

Margaretha Balle-Petersens artikel »Guds folk i Danmark« beskriver på forbilledlig vis etnologiens tilgang til studiet af religiøse former som nært forbundet med hverdagslivet på alle niveauer: adfærd, livssyn, samliv i lokalsamfund og selvfølgelig religiøs praksis. I 1800-tallets landbosamfund havde den religiøse vækkelse forbindelse til lovgivning, nye informationsveje og generel opbrud i de sociale former. Der udviklede sig nye økonomiske dispositioner, nye sociale bånd, nye arbejdsmåder, nye religiøse praksisser, sprog og navneskik – kort sagt nye fællesskaber opstod i kølvandet på vækkelsen, som var med til at ændre de sociale relationer i lokalsamfundene. Herved sætter Balle Petersen scenen for den etnologiske tilgang til studiet af religiøse former som en del af og uløseligt forbundet med hverdagslivet.

Da jeg i 1990'erne begyndte at interessere mig for studiet af moderne religiøse former, så var det naturligt for mig at lægge fokus på, hvordan det på nye måder er med til at forme vores hverdagsliv. Mit valg faldt således på studiet af religiøsitet i arbejdslivet via kurser i personlig udvikling. For mig var det interessante netop at studere, hvordan religiøst inspirerede praksisser indgik i nye ledelsesrationaler, og hvordan medarbejderne så personlig udvikling som en meningsfuld praksis. Det følger således Balle-Petersens linje med at se udvikling af nye religiøse formers forbundethed med hverdagslivet. I artiklen vil jeg fremhæve, hvordan den religiøse søgning har ændret sig med samfundsforandringen. Hvor der i 1800-tallets bondesamfund var tale om en vækkelse med store sociale og personlig forandringer, som greb ind i den lokale sociale orden, er dagens religiøse søgning af en anden karakter. I dag er den religiøse søgning indlejret i andre sammenhænge, hvor det på den ene side kan være en privatsag, som tager form af en livslang søgning efter religiøse eller personlige erkendelser. På den anden side kan det tage form af en kompetenceudviklingsproces, hvor det bliver arbejdsmarkedets krav til den enkeltes udvikling, der bliver rammen om en vedvarende personlig

søgen efter sig selv, sine potentialer (også de skjulte), f.eks. via meditation, shamaner, astrologi, Neurolingvistisk Programmering, coaching eller team-building i forbindelse med og ofte betalt af arbejdspladsen.

Det etnologiske sigte fra Margaretha Balle-Petersens artikel i 1977 til mine og mine kollegers studier i nye religiøse former i 1990'erne og frem er nært forbundet med studiet af hverdagslivet, i mit tilfælde arbejdslivet. På denne måde adskiller den etnologiske tilgang sig i en vis udstrækning fra nabofag som beskæftiger sig med afgrænsede religiøse grupper, udlægning af religiøse tekster eller studier i religiøs praksis.¹ Religiøse tanker er i etnologien nært forbundet med det levede liv og overlever kun, når den religiøse mening kan indskrive sig i dagligdagen. I studiet af moderne religiøse former er jeg inspireret af de franske forskere; sociologerne Danièle Hervieu-Léger og Françoise Champion² og filosofen Marcel Gauchet,³ som ser sekularisering som brud med en bestemt relation mellem eksempelvis kirke og stat. Det indebærer, at sekularisering også er kilde til nye religiøse former, som kun kan forstås meningsfuldt, hvis det sættes i relation til økonomiske, politiske og sociale forandringer. Denne retning følger således den tradition, der udgår fra Max Webers religionssociologiske klassiker »*Den protestantiske etik og kapitalismens ånd*«,⁴ hvor en ny protestantisk morallære knyttes til en ny økonomisk adfærd i 15-1600-tallet.

I vækkelse – en historie med paradokser

I 1800-tallets bondesamfund, som Balle-Petersen skriver om, indgår den religiøse vækkelse i historien om et samfund i forandring, og for bønderne havde det nogle særlige implikationer, når nogle i lokalsamfundet pludselig blev religiøs vakte. Det var en udvikling, der var båret på vej af politiske og økonomiske forandringer, som f.eks. loven om sognebåndsløsning og nye produktionsformer med overgangen til animalsk produktion og eksport af mejeriprodukter. Det var også en forandring i den religiøse orientering, hvor religion fra vækkelsen i 1800-tallet og frem i stigende grad er blevet et personligt anliggende.

I 1900-tallet var den store nye religiøse vækkelse forbundet med ungdomsoprøret i 1960'erne. Den vækkelse havde et andet økonomisk og socialt udgangspunkt, nemlig middelklassens unge, fortrinsvis fra byerne. Den religiøse inspiration var da heller ikke den vækkelse, der kendes fra 1800-tallets landbokultur, men snarere en spirituel interesse, der havde sit sociale og kulturelle udspring i borgerskabet med de spiritistiske bevægelser i 1800-tallet, der var inspireret af Østens filosofi. En central retning for denne udvikling er teosofien, grundlagt af den russiske aristokrat Madame Blavatsky.⁵ I forbindelse med 1960'ernes

politiske, sociale og kulturelle ændringer opstod hippiekulturen i slutningen af 1960'erne. Med inspiration fra 1800-tallets spirituelle miljøer fik grupper inden for ungdomskulturerne øjnene op for mystiske og transpersonelle oplevelser enten via spirituel træning f.eks. via terapi, meditation og yoga eller gennem euforiserende stoffer.⁶ Den kulturelle bevægelse, som i mange sammenhænge bliver benævnt New Age, er udtryk for et opgør med den traditionelle kristne kirke, autoriteter af politisk og videnskabelig art. Østen, især Indien, var en stor inspirationskilde for nye livsstile og religiøse forestillinger. Det var en blanding af tilbagevenden til det uspolerede barn med Rousseau in mente og et opgør med den kulturelle arv, småborgerlighed og materialisme, som mange i ungdomsoprøret tog afstand fra. Den spirituelle vækkelse, der var forbundet med ungdomskulturen, var en del af en modkultur, og på den måde del af et program for samfundsforandringer.⁷

Fra 1980'erne og frem er New Age ikke mere en modkultur, men i stigende grad integreret i den brede middelklasses måde at tænke om sig selv og verden på. New Age bliver i dag almindeligvis anvendt som en fællesbetegnelse for en strømning, der tilbyder sig med et alternativt syn indenfor meget forskellige områder, som sygdom, sundhed, terapi, filosofi, personlig udvikling, management osv. Der er klare inspirationskilder i forskellige religiøse filosofier, men også en central inspirationskilde i den moderne psykologi⁸, ikke mindst humanistisk psykologi.⁹ Pierre Bourdieu pegede allerede i 1980'erne på, at der i småborgerskab og borgerskab er opstået en kult omkring personlig helse og psykologisk terapi. Her opstår der en praksis for personlig udvikling og en ide om social frisætning, en forestilling der er bundet til småborgerskabet ambivalente oplevelse af deres position. De terapeutiske og personlighedsudviklende kurser giver en forventning om mobilitet på det erkendelsesmæssige område, men også på det sociale område. Ud fra denne betragtning er personlighedsudviklende kurser en vej til social succes via forandringens perspektiv.¹⁰

Til forskel fra 1800-tallets vækkelse i bondesamfundet er den moderne vækkelse af global karakter. Der er da også internationale undersøgelser,¹¹ der peger på, at de religiøse strømninger, som har præget de sidste årtier generelt appellerer til middelklassen i hele den vestlige verden. De spirituelt søgende konstituerer sig ikke nødvendigvis som grupper i lokalsamfund, de går ofte på tværs af nationalitet og kulturel oprindelse, men binder sig i høj grad til social position, nemlig middelklassen og overklassen. Det er grupper, som har en solid økonomisk position, gode uddannelser, succes i arbejdslivet og gode muligheder i deres respektive samfund.

Den globale vækkelses praksis og forestillingsverden

Med hensyn til en tiltagende individualisering af troen går der en lige linje fra bondesamfundets vækkelser til den moderne vækkelse, uanset om det er i privatregi eller i arbejdslivet. Som Balle-Petersen peger på er sognebåndsløsningen en væsentlig lovmæssig mulighed for at individualisere det religiøse tilhørsforhold. De tidlige vækkelser indebar dog, at den, der løste sognebånd, i reglen knyttede sig til en anden religiøs gruppe. Man kan sige, at der var tale om en form for konvertering fra en religiøs praksis til en anden, og hvor den søgende indgik i en religiøs skoling ofte omkring en prædikant. Den religiøsitet, som forbindes med New Age, adskiller sig væsentlig fra den tidlige vækkelse i 1800-tallet ved, at der ikke er tale om en egentlig konvertering, men snarere om at indgå i forskellige interessefællesskaber.¹² Den enkelte kan uden problemer bevæge sig fra det ene fællesskab til det andet, da der ofte er tale om temporære fællesskaber, der opstår omkring forskellige fænomener, som tarot, healing, auralæsning, meditation, terapeutiske former osv. Det bliver i stor udstrækning en livslang rejse mod større erkendelse, hvor den søgende bruger de enkelte metoder som elementer i en rejse mod personlig udvikling – lære sig selv bedre at kende – få større forståelse af verden. Afhængig af økonomisk formåen bruges hele kloden som arena for spirituel søgning for det moderne individ i vækkelse.

I modsætning til 1800-tallets vækkelse, som var lokalbundet, er den nye vækkelse i mange henseender bundet til de nye informationsveje og går på tværs af nationale grænser, idet den kan foregå forskellige steder i verden. Der er forskellige kraftcentre for den nye vækkelse, hvor de spirituelle miljøer i Californien er et af de vigtigste. Folk fra hele verden mødes til sessioner i Mexico, Indien og Kreta, hvor det er en særlig praksis eller filosofi, der forener deltagerne. I den individualiserede religiøse praksis er udveksling af religiøse erfaringer transnational og relaterer sig til forhold, der ligger uden for tid, sted og social sammenhæng. Det skal måske forstås i lyset af et af de centrale træk ved den moderne religiøse ideologi, som er typisk for New Age, at den ikke kan forholde sig til menneskers sociale omstændigheder, idet det enkelte individ udelukkende forstås i forhold til sine individuelle dispositioner.

Følsomhedens etik

Vækkelsen i 1800-tallets bondesamfund førte til forskellige religiøse grupperinger, der udmærkede sig ved at følge en særlig udlægning af de kristne tekster og indførelse af en særlig religiøs etik og social adfærd. Det var umiddelbar en personlig stillingtagen, der førte til konvertering og tilknytning til en særlig religiøs gruppe. Herved adskiller New Age

sig markant fra 1800-tallets religiøse vækkelse. Min interesse for moderne religiøsitet har især været omkring, hvordan det er blevet en del af en praksis, der kan tages i anvendelse i arbejdslivet, og som tilsyneladende er meningsfuld for mange medarbejdere, endog uden at de ser sig som religiøst vakte. New Age har igennem årtier haft indflydelse på management filosofier og ideer om personlighedsudvikling i arbejdet, eksempelvis via den indflydelse Abraham Maslows tanker om personlig vækst har haft på udviklingen af management tænkning.¹³ Det er generelt meget vanskeligt at lave et klart skel mellem religiøst inspirerede kurser og kurser, der er udviklet fra erhvervspsykologien. Konsulenter, der arbejder med personlig udvikling i arbejdslivet, lader sig ofte inspirere af forskellige retninger og kombinerer ofte metoder fra forskellige retninger såvel psykologiske som religiøse. De konsulenter, der benytter sig af spirituelle metoder, præsenterer ikke nødvendigvis deres metoder som sådan, men foretrækker at give en meget generel beskrivelse af de organisatoriske modeller og værdier, de arbejder ud fra.¹⁴ Der er tale om en form for synkretisme mellem psykologi og religiøse former, der ikke blot rækker ud over afgrænsede religiøse systemer, men også inddrager den videnskabelige verden i form af psykologi og naturvidenskabelige discipliner. Medarbejdere, konsulenter, HR-afdelinger og arbejdspladser betjener sig af meget forskellige metoder, men alle baserer sig på en særlig forståelse af det menneskelige potentiale og muligheden for personlig udvikling, som en central del af det moderne arbejdsliv. Den store interesse for personlig udvikling, som den kendes fra New Age, kan beskrives som del af en særlig subjektiv orientering. Det indebærer, at vi ikke længere lever i overensstemmelse med de ydre forskrifter i form af roller og forpligtelser, men i forhold til vore egne subjektive erfaringer. Den enkeltes subjektivitet bliver den unikke kilde til betydning, og den enkelte bliver sin egen autoritet i forhold til forståelse af sit liv og i udvikling af sin identitet.¹⁵ Det indebærer tillige, at selvforståelse og sociale forhold i stigende grad bliver »personcentreret« eller »subjektivitetscentreret«, som netop også Bourdieu er inde på.

Moderne religiøse former eller spiritualitet har knyttet sig til det moderne arbejdsliv ved at være en aktiv spiller i forhold til det stigende krav til personlig udvikling, forandringsparathed og fleksibilitet, som moderne medarbejdere stilles overfor.¹⁶ De forskellige metoder kan betragtes som en praksis, der er rettet mod den enkeltes arbejde med sig selv, sin selvindsigt, mål og udvikling af potentialer. Herved er teknikkerne med til at sætte en bestemt dagsorden for forståelsen af det moderne arbejdsliv ved, at der er nogle bestemte måder at forstå arbejdet på, som iscenesættes gennem en bestemt praksis, der er orienteret

mod skabelse af en særlig subjektivitet. Det er et styringsrationale, der forsøger at opnå bestemte resultater og løse bestemte problemer. Frem for et ydre pres på medarbejderen skal der ske en indre organisering ud fra et nyttesynspunkt. Det er udøvelse af en disciplin, der ikke kan identificeres med en særlig institution eller myndighed, men ved en række teknikker og metoder, der udføres af specialiserede institutioner.¹⁷ Den veldisciplinerede medarbejder ser sig som et individ i vækst, hvor italesættelse af egen følsomhed bliver central. Det er via manifestationer af vores følsomhed, at vi viser, at vi har tilpasset os nye normer for adfærd. Vi skal vise, at vi har selvindsigt, at vi er i udvikling, at vi reflekterer over vores adfærd, vi skal vise at vi har indsigt i eget følelsesliv og kan sætte os ind i andres følelser. Følsomhedens etik er blevet en metodisk livsførelse, som det kendes fra andre religiøse praksisser, der handler om at leve et liv, hvor den enkelte demonstrerer, at hun er i konstant udvikling og arbejder med sig selv på det følelsesmæssige område. Den store forskel fra den måde, vi traditionelt har forstået religiøse praksisser på er, at det foregår i arbejdslivet.

Nye afvigere

De vakte sognebørn gav i 1800-tallet anledning til splittelse i lokalsamfundet, hvor de forbrød sig mod skik og brug. De »hellige« ville ikke drikke og spille kort, men sad i et hjørne og sang salmer til stor ærgrelse for de »ikke vakte«. De nye spirituelt vakte giver ikke umiddelbar anledning til samme synlige konflikter og eksklusion fra lokalsamfundet. Der er dog ingen grund til at antage, at der med de nye vækkelser ikke er trådt andre eksklusionsmekanismer i spil. Med indførelse af personaleudvikling i moderne virksomheder er kompetenceudvikling ikke blot et tilbud til den videbegærlige medarbejder, men i høj grad en forpligtelse for at være med på det moderne arbejdsmarked. Den moderne medarbejder forventes at opsøge udvikling, at se sit liv som et udviklingsprojekt, der kan realiseres via arbejdet. Dette bliver italesat som en nødvendighed for at være med i det nye viden samfund, være klar til forandring, være employabel, som det så smukt hedder i EU.¹⁸

Den amerikanske antropolog Emily Martin taler om, at lige som virksomheden skal være 'up to date' og følge med i udviklingen for at være konkurrencedygtig, så skal medarbejderne også se sig selv som enheder eller »mini-corporations«, der skal følge med i den nyeste udvikling – ikke bare af faglig karakter, men også personligt. Medarbejderne skal investere i egne ressourcer, for at gøre sig gældende i den globale kapitalstrøm.¹⁹ Personlig udvikling også via metoder, der henter inspiration fra New Age, bliver forstået inden for kompetencebegrebet og ligger

således i forlængelse af den neoliberale ideologi, som ser verden i vækst. Det handler om vedvarende at arbejde med sin employability, altså være »up to date« og attraktiv på arbejdsmarkedet. Moderne religiøse former eller spiritualitet har knyttet sig til det moderne arbejdsliv ved at stille terapeutiske metoder og forestillingen om det selvudviklende menneske til rådighed i forhold til det stigende krav til personlig udvikling, forandringsparathed og fleksibilitet, som moderne medarbejdere stilles overfor.²⁰ De forskellige metoder kan betragtes som en praksis, der er rettet mod den enkeltes arbejde med sig selv, sin selvindsigt, mål og udvikling af potentialer. Herved er teknikkerne med til at sætte en bestemt dagsorden for forståelsen af det moderne arbejdsliv ved, at der er nogle bestemte måder at forstå arbejdet på, som iscenesættes gennem en bestemt praksis, der er orienteret mod skabelse af en fremtidsorienteret medarbejder i konstant refleksion over sine potentialer. Hos Balle-Petersen var det de salmesyngende vakte, som blev afvigere i forhold til majoritetssamfundet. I det moderne arbejdsliv er de vakte til et selvudviklende arbejdsliv i majoritetssamfundet. De nye afvigere er dem som ikke ønsker eller ikke formår at udvikle sig gennem arbejdslivet. Det er også dem, som vil holde fast i gamle praksisser og vægrer sig mod det forandringsparate og fleksible paradigme. De bliver mødt med mistænksomhed, som mennesker, der ikke vil deres eget bedste, eller som mennesker, der ikke forstår, i hvilken grad de selv er ansvarlige for at gøre sig relevante på de moderne arbejdspladser. Alle medarbejdere (også dem uden arbejde) forventes velvilligt at gå ind i personlig udvikling og teambuilding i forbindelse med arbejdet. Hvis det fra et kritisk synspunkt skulle blive fremstillet som tvang, vil enhver leder og konsulent slå syv kors for sig. Sådan skal det ikke forstås, bliver det uden tøven hævdet af ledere og konsulenter. Her henviser de til, at den moderne medarbejder jo er sin egen leder og subjekt i sit eget liv og må derfor påtage sig ansvar for at sige til og fra i forhold til arbejdspladsen. Men hvilken plads har et team-medlem som ikke vil deltage i teambuildingskurset, der er arrangeret for at ryste teamet samme? En sådan splittelse i arbejdsfællesskaber bliver forstået som afvigelse fra det sociale fællesskab og aldeles upassende. Eller medarbejderen, der mener, den fulde personlig udvikling af vedkommendes personlighed jo er fuldført? Denne medarbejder vil være under mistanke for at være bagstræberisk, vægre sig mod at udvikle sine potentialer eller endnu værre ikke kende sig selv, hvilke jo må give anledning personlighedsudviklende foranstaltninger!

Vækkelse i 'vækst'

Hvor religionen i 1800-tallets bondesamfund satte rammerne for erhvervsmæssige aktiviteter som den Søndagshvile-mejerierne er eksempler på, så er religionens rolle i de moderne virksomheder en anden. De moderne medarbejdere og producenter bekymrer sig ikke så meget om at begå synd, når de trækker på religiøse tanker i arbejdet, idet mindste ikke, når det drejer sig om at arbejde om søndagen. Her er liberaliseringen i forhold til arbejdstid blevet overhalet indenom af de moderne forbrugeres ønsker om at kunne handle på alle tider af ugen og døgnet. Samfundet er blevet 24/7 af flere grunde, ikke nok med, at vi skal kunne handle på alle tider af døgnet, vi skal også kunne holde møder med vores samarbejdspartnere på den anden side af kloden. Vi bliver alle i den globaliserede verden gjort ansvarlige for at være konkurrencedygtige på det globale marked. Her bliver netop kompetencebegrebet introduceret som en central spiller, hvor det i Human Ressource Management-tænkningen bliver interessant at tænke i faktorer, som handler om personlige dynamikker som vilje og holdninger, følelser og værdier til viden og indsigt på en nyttig måde. Her kommer kompetencebegrebet ind, idet det handler om at mobilisere de menneskelige kvaliteter, som »det hele« menneske indeholder – både faglige og personlige, som kan sikre samfundet, virksomhederne og staten konkurrenceevne i det globale (viden)samfund.

Den største synd det moderne menneske kan begå er ikke at være i vækst, ikke at arbejde med sine potentialer, forsømme at gøre sig employabel i den globale økonomi. Det religiøse aspekt i arbejdslivet bliver indskrevet i en neoliberal væksttanke, hvor metoder til personlig udvikling, magiske teknikker og ledelsesfilosofi bliver et redskab til optimering af virksomhedens resultater. New Age, erhvervpsykologien og managementteoretikerens forestilling om personlig vækst skaber den moderne medarbejder som en foranderlig enhed, der skal indskrive sig i et foranderligt samfund i globaliseringens tidsalder. Den moderne religiøsitet er uløselig forbundet med samfundsmæssige forandringer, som er knyttet til det hverdagsliv, som er etnologiens centrale genstandsfelt. Margaretha Balle-Petersens artikel er i sin tilgang til hverdagslivets forandring og udvikling af nye religiøse praksisser eksemplarisk i sin etnologiske tilgang. Analysen knytter studiet af en ændret religiøs praksis til sociale relationer, omgangsformer, navneskik, konflikter og nye alliancer på en måde, som viser den etnologiske tilgang, når den er mest frugtbar.

Noter

1 Rothstein, 1991, Haviv, 2007, Heelas & Woodhead, 2005 2 Danièle Hervieu-Léger og Françoise Champion (1986 og 1990) 3 Marcel Gauchet (1997 og 1998) 4 Weber, 1971 5 Hammer, 1997 6 Savard, 1986 7 Bovbjerg, 2001 8 Gauchet, 1997 9 Hervieu-Léger & Champion, 1990 10 Bourdieu, 1984 11 Davie og Hervieu-Léger, 1996 12 Hervieu-Léger & Champion, 1990 13 Bovbjerg, 2001 14 Salamon, 2002 15 Hervieu-Léger 1990, Heelas og Woodhead 2005 16 Bovbjerg, 2001 17 Foucault 1994 18 EU Council, 2004 19 Martin 2000 20 Bovbjerg, 2001

Litteratur

- Balle-Petersen, Margaretha, 1977: Guds folk i Danmark, *Folk og Kultur. Årbog for Dansk Etnologi og Folkemindevidenskab, 1977*. Foreningen Danmarks Folkeminder, København
- Bovbjerg, Kirsten Marie, 2001: Følsomhedens etik. Tilpasning af personligheden i New Age og moderne management. Hovedland, Højbjerg
- Bourdieu, Pierre, 1984: *Distinctions. A social critique of judgement of taste*, Routhledge UK
- Champion, Françoise, & Danièle Hervieu-Léger, 1990: *De l'emotion en religion*, Centurion, Paris
- Davie, Grace et Danièle Hervieu-Léger, ed., 1996: *Identités religieuses en Europe*, Éditions la Découverte, Paris
- EU Council (2004). *Resolution of the Council and the representatives of the Member States meeting within the Council on Strengthening Policies, Systems and Practices in the field of Guidance throughout life in Europe*. Ref 8448/04 EDUC 89 SOC 179. 27 May 2004. Bruxelles: EU Commission
- Foucault, Michel 1994 [1975]: *Overvågning og straf. Fængslets fødsel*, Frederiksberg. Det lille Forlag
- Gauchet, Marcel, 1997: *The Disenchantment of the World. A political history of religion*, New French Thought, Princeton University Press, Princeton New Jersey.
- Gauchet, Marcel, 1998: *La Religion dans la Democratie. Parcours de la laïcité*. Le débat, Gallimard
- Hammer, Olav, 1997: *På jagt efter helheden. New Age. En ny folketro?* Fremad, Århus
- Haviv, Joel (red.), 2007: *Medarbejder eller modarbejder – religion i moderne arbejdsliv*, Klim, Århus
- Heelas, Paul & Linda Woodhead 2005: *The spiritual revolution. Why religion is giving way to spirituality*. Blackwell Publishing, Oxford
- Hermann, Stefan 2003: Fra styring til ledelse – om kompetencebegrebets udvikling. I *Uddannelse* 01/2003, Undervisningsministeriet
- Hervieu-Léger, Danièle, (i samarbejde med Françoise Champion), 1986: *Vers un nouveau christianisme*, Cerf, Paris
- Martin, Emily 2000: Mind-body problems. In *American Ethnologist* 27(3); 569-590. American Anthropological Association

- Rose, Nikolas, 1989: *Governing the soul. The shaping of the private self*. Free Association Books, London
- Rothstein, Michael, 1991: *Gud er blå. De nye religiøse bevægelser*. Gyldendal, København
- Savard, Denis, 1986: Arthur Deikman. Psychologie transpersonnel. I Lemieux, Raymond et Reginal Richard (ed.) 1986: *Gnoses d'hier et d'aujourd'hui. Les Cahiers de recherches en sciences de la religion*, Volume 7. 1986
- Salamon, Karen Lisa 2002: Prophets of a cultural capitalism: An ethnography of romantic spiritualism in business management. I *Folk. Journal of the Danish Ethnographic society*. Vol. 44
- Weber, Max, 1972: *Den Protestantiske Etik og Kapitalismens Ånd*, Fremad DK

Summary

Revival

By Kirsten Marie Bovbjerg

Margaretha Balle-Petersen's article 'Guds folk i Danmark' (God's people in Denmark) from 1977 is about the religious revivals in nineteenth-century rural society and how they were linked with legislation, new channels of information and general upheavals in social forms. Balle Petersen thus set the scene for the ethnological approach to the study of religious forms as a part of, and as inextricably bound up with everyday life, inasmuch as new economic dispositions, new social bonds, new ways of working, new religious practices, language and naming customs developed in the wake of revival, and helped to change the social relations in the local communities.

In her article Kirsten Marie Bovbjerg carries the issue forward to the present day and shows how new religious notions have an influence on everyday life and become a meaningful activity in a globalized world with new types of information channels and ways of disseminating ideas. Bovbjerg has been particularly interested in the study of religiosity in working life by way of courses in personal development, where religion-inspired practices form part of new management rationales, and company staff see personal development as a meaningful practice that will mean success for the individual and will contribute to the neo-liberal idea of perpetual growth.

Tøserunden

Verdens største motionscykelløb for kvinder, Tøserunden, blev afviklet for 18. gang med 7.000 deltagere. Det 100 km lange løb blev skudt i gang af Socialdemokratiets formand, Helle Thorning-Schmidt.